

TERUGBLIK OP UNESCO WEEK IN RABAT 2022

Terugblik op een volle en bewogen UNESCO week in Rabat (Marokko) waar de wereld verzamelde rond het werk van de UNESCO 2003 Conventie.

Van 28 november tot 3 december 2022 vond de 17e zitting van het Intergouvernamenteel Comité voor het Borgen van Immaterieel Cultureel Erfgoed plaats. Het was al geleden van 2019 dat de jaarlijkse bijeenkomst in levende lijve doorging, net voor alles op slot ging door de wereldwijde COVID19-pandemie. Maar nu was het dus weer zover. Jorijn Neyrinck, coördinator van Werkplaats immaterieel erfgoed, was ter plaatse en brengt verslag.

UNESCO 2003 Intergouvernamenteel Comité

Dit Comité kan je zo'n beetje als 'het bestuur' van de 2003 Conventie omschrijven: 24 landen uit de verschillende werelddelen zijn door de 180 lidstaten van de Algemene Vergadering verkozen om actief aan het roer van de conventie te zitten voor een periode van 4 jaar. Tijdens de meetings komt iedereen samen - delegaties uit alle lidstaten, ngo's, experts, enzovoort, maar de debatten worden allereerst door het Comité gevoerd, terwijl alle anderen als observators actief volgen en soms ook bijdragen wanneer het debat ruimer in de zaal geopend wordt. Dat deze Conventie volop blijft groeien, bleek overigens ook uit het aantal ingeschreven deelnemers: deze keer zo'n 1200 in totaal!

Op de agenda staan steevast de UNESCO Lijsten voor immaterieel erfgoed, en tal van nieuwe en aankomende ontwikkelingen ter opvolging en bespreking.

Het werd deze keer een bewogen bijeenkomst, op het scherp van de snee van allerlei debatten en evoluties die ook ruimer de mondiale actualiteit beroeren.

UNESCO Lijsten: van groen jaar tot bonte boel

47 nieuwe erkenningen op de UNESCO Lijsten

Elk jaar wordt vanuit de betrokken landen en erfgoedgemeenschappen heel erg uitgekeken naar deze UNESCO bijeenkomst, omdat er onder meer de beslissingen vallen welke nieuwe nominaties op de UNESCO Lijsten worden geplaatst.

Deze editie tellen de Lijsten er in totaal **47 erfgoedpraktijken** bij:

- 4 elementen werden opgenomen op de **Lijst** van immaterieel cultureel erfgoed dat **Dringende Borging** nodig heeft
- **39** nieuwkomers op de **Representatieve Lijst** van immaterieel cultureel erfgoed van de Mensheid.
- Er werd ook **internationale steun** toegekend (305.144 USD) aan een **project in Malawi rond ludodiversiteit** door middel van formeel en niet-formeel onderwijs, niet toevallig verwijzend naar het Vlaamse ludodiversiteit-programma: Vlaanderen werkt dan ook al vele jaren samen met de landen in Zuidelijk Afrika, waaronder Malawi (zie verder).
- 4 Programma's zijn daarnaast ook geselecteerd voor het **Register van Goede Borgingspraktijken**, waaronder het "[Al Sadu Educational Programme: Train the trainers in the art of weaving](#)" in Koeweit en het "[Portugees-Galicische grens-erfgoed: een borgingsmodel gecreëerd door Ponte...nas ondas!](#)" in Portugal en Spanje, alsook de [Tsjechische aanpak rond het borgen van traditioneel vakmanschap](#) en Tocati rond traditionele sporten en spelen (zie verder).

De lijsten van immaterieel cultureel erfgoed van de UNESCO bevatten nu **678 elementen uit 140 landen**.

Een groen jaar

Eén van de tendensen dit jaar is de opmerkelijke groeiende aandacht voor praktijken waarin de omgang met de natuurlijke omgeving, ecologie en duurzame omgangsvormen op de voorgrond staan. In 2018 werd een nieuw hoofdstuk met richtlijnen rond duurzame ontwikkeling goedgekeurd bij de Conventie, en dat blijkt niet zonder weerklank. Vele landen opteren om hierop in te zetten, en zo brengen ze ook bij hun voordrachten voor de Lijsten praktijken naar voren die duurzame ontwikkeling vanuit immaterieel erfgoed kunnen uitlichten of inspirerend werken.

Het gaat bv. om:

- [bijenteelt in Slovenië](#), als een manier van leven, waarbij vele individuen, gezinnen en gemeenschappen bijproducten voor voedsel en traditionele geneeskunde inzetten en hun kennis en vaardigheden gebruiken om voor de honingbijen en het milieu te zorgen.
- [de voorouderlijke wijsheid van de Arhuaco, Kankuamo, Kogui en Wiwa volkeren](#) die een fundamentele rol speelt bij zowel de culturele identiteit van deze gemeenschappen, als in de bescherming van het ecosysteem van de Sierra Nevada.

Maar ook bij tal van andere erkende erfgoedpraktijken is de aandacht voor duurzaamheid duidelijk aan een opmars bezig, bv. bij teelttechnieken, ambachtelijke processen zoals het traditionele bakken van keramiek, in het kader van toeristische ontwikkelingen rond tradities, enz.

Ambachten, brood en spelen

Een andere trend die we kunnen afleiden is de groeiende aantrekkingskracht van ambachten, eetculturen en dit jaar ook allerlei acties rond sporten en spelen. Die laatste twee thema's worden nochtans minder uitgelicht vanuit de Conventie zelf, ze komen bv. niet aan bod als domein van immaterieel erfgoed in de Conventietekst. Maar dat deze vormen van 'living heritage' opgang maken in de aanwassende Lijsten valt niet te miskennen: er waren dit jaar 18 nominaties gelinkt aan vakmanschap (32% of 18 nominaties) en culinair erfgoed of eetcultuur was goed voor 20% of 11 dossiers in 2022. Deze thema's komen dus 'van onderop' als het ware steeds meer uit de verf als 'domeinen' die sterk leven en herkend worden als immaterieel

erfgoed.

Enkele van de opgemerkte erkenningen dit jaar: [de artisanale knowhow en cultuur van de 'baguette' in Frankrijk](#), [Harissa uit Tunesië](#), of [Çay \(thee\) uit Turkije en Azerbeidzjan](#), [de traditionele processen en praktijken rond thee in China](#), of [rond Slivovitsj in Servië](#), rond [Khawlani koffiebonen in Saoedi-Arabië](#), enz.

Samenwerking Vlaanderen en 4 andere landen rond traditionele sporten en spelen krijgt ereplaatsje in het Register rond borging

Tocati, een gezamenlijk programma waarbij vijf landen en regio's de krachten bundelen om traditionele sporten en spelen te borgen, kreeg ook dit jaar een plaats in het Register van Goede Borgingspraktijken. Tocati koppelt traditionele spelen en sporten aan de waarden van immaterieel erfgoed en mobiliseert duizenden spelers, vrijwilligers, bewonderaars en media-actoren. Het gaat om een groeiend netwerk van betrokkenen bij het borgen van traditionele sporten en spelen: de spelers zelf, maar ook bv. ambachters die de materialen maken, supporters, vrijwilligers, experts en een breed netwerk van stakeholders op nationaal en internationaal niveau. Dit programma werd vanuit Italië, Kroatië, Cyprus, Frankrijk en Vlaanderen vanuit België uitgewerkt. De voorbije jaren zetten enthousiaste partners vanuit Vlaanderen daar méé de schouders onder en gaven de kennis en expertise vanuit Vlaanderen mee in dit bredere internationale Tocati programma: **volkssportkoepel ViaS** met de volkssportclubs en spelers vanuit Vlaanderen (<http://www.vias.be>), het museum **Sportimonium**, immaterieel-erfgoedorganisatie **Werkplaats immaterieel erfgoed**, de **Vlaamse overheid** (Departement Cultuur, Jeugd en Media).

Lees meer op [deze website](#)

Lees meer op [de website van UNESCO](#)

Verschuivingen in paradigma: Moderne dans uit Duitsland als immaterieel erfgoed: JA of NEE ?

Een van de verrassende en spannende nominaties dit jaar was een dossier uit Duitsland. Voor het eerst in zijn bestaan had de [Evaluation Body](#) geen consensus kunnen vinden over het te geven advies in dit dossier. Het had dan maar twee diametraal tegenovergestelde opties uitgewerkt, en die met toelichting aan het comité bezorgd, om zo in de bespreking tussen de lidstaten tot een gewogen beslissing te komen.

Het gaat om de nominatie van [Moderne Dans in Duitsland](#) als immaterieel erfgoed. Een puik uitgewerkt dossier, met ruime participatie van de beoefenaars die hun praktijk als immaterieel erfgoed herkennen en zich al zowat een eeuw lang inzetten voor het doorgeven overheen generaties, zorgde voor verwarring en discussie bij velen. Een praktijk van sterk individueel beleefde beweging uit het Westerse Duitsland zagen menigen moeilijk te rijmen met hun begrip van immaterieel erfgoed. Een rijke uitwisseling volgde over de definitie en invulling van immaterieel erfgoed in de conventie, de participatie en betekenisgeving vanuit de betrokken erfgoedgemeenschap, het belang van gelijkwaardige evaluatie van dossiers, ... om finaal tot de slotsom te komen dat er veel verspreide meningen bleven, maar tegelijk er geen fundamenteel verzet was om het onder de licht aangepaste titel van 'De praktijk van Moderne Dans in Duitsland' in te schrijven.

Duitsland heeft al wel eerder nominaties voorgedragen die voor debat of consternatie zorgen, van het model van de coöperatieve tot de het landschap van theater en klassieke-muziekorkesten. Met de opname van Moderne Dans lijkt de Representatieve Lijst -die de diversiteit van immaterieel erfgoed wereldwijd in beeld beoogt te brengen- alvast een stapje dichterbij haar finaliteit, en schuift het paradigma van de Immaterieel-erfgoedconventie tegelijk wat meer op(en) naar een 21ste-eeuws begrip van wat erfgoedgemeenschappen en living heritage zijn en zouden kunnen zijn.

Maar ook een rood jaar: de wedren van nominaties

Een minder fijne ervaring was de (terugkeer van een) wedren op de Lijsten deze editie. Er is een goed werkend mechanisme uitgezet in de Conventie waarmee elke aanvraag tot erkenning transparant en gelijkwaardig geëvalueerd wordt. Een 'Evaluation Body' van 12 internationale experts staat daarvoor in: de leden van die adviesorgaan bestuderen elk dossier ten gronde en toetsen het aan alle criteria, om op basis

daarvan een advies en voorstel van beslissing te formuleren voor het Comité. (Nota bene: tussen 2019 en 2023 maakt een expert van Werkplaats immaterieel erfgoed deel uit van dit prestigieuze adviesorgaan).

Enkele jaren terug, in 2016, groeide er zoveel internationale druk om méér erkenningen op de Lijsten te zien, dat het Comité dat jaar heel wat van de adviezen links liet liggen en alsnog tal van dossiers op de Lijst plaatste die op één of meerdere aspecten niet voldeden. Maar dit gaf natuurlijk de geloofwaardigheid van de Lijsten en daarmee van het hele gebeuren rond de Conventie een deuk. Er volgde commotie en pittige discussie en daarop volgde vanaf 2017 een informeel akkoord tussen de landen om voortaan dossiers met twee of meer onvoldane criteria, niet langer via diplomatieke of politieke weg op de Lijsten te pushen.

Dit 'gentlemen's (of tegenwoordig: gentleperson) agreement' heeft enkele jaren zijn diensten bewezen, maar dit jaar kregen andere krachten bovenhand. Van bij het begin van de meeting gonsde het dat Cuba de afwijzing van hun dossier rond Rum niet zou aanvaarden. Het advies werd met verontwaardiging en hoogoplopend debat ter plekke herschreven, en de beslissing viel aldus om de praktijk van 'Cuban light rum masters' alsnog op de Representatieve Lijst op te nemen. Daarmee was echter het spreekwoordelijk hek van de dam: in het zog van het Cubaanse dossier plaatste het Comité de ene na de andere nominatie tegen de voorafgaande adviezen in toch op de Lijsten. De Evaluation Body bracht daarom aan het eind van de Agenda rond de Lijsten een stevig statement uit, wat op lang aanhoudend applaus van de vele honderden deelnemers en observatoren de zaal onthaald werd.

De wedren op UNESCO Lijsten was de hele week verder voer voor discussies. Spijtig eraan is dat net de jongste jaren een intensief traject doorlopen werd tot 'reflection on the Listing Mechanisms of the Convention', waarin het systeem nog pas aangescherpt werd, en door de Algemene Vergadering in juli eerder dit jaar bevestigd werd. Het blijkt weliswaar een maat voor niets, als de eerstvolgende vergadering reeds afgesproken lijnen en principes zomaar aan de kant blijken geschoven te kunnen worden. Het laatste woord over de Lijsten is nog niet gezegd.

Gerechtigheid of dialoog? Discussie over de Ducasse van Ath op de UNESCO Lijst

'Le Sauvage' van Ducasse D'Ath is aanleiding voor bewogen debat in het teken van dekolonisatie, en de tweede schrapping ooit van een UNESCO Lijst voor immaterieel erfgoed. Dit agendapunt rond de Lijsten zorgde al evenveel voor beroering: Na de periode waarin Aalst Carnaval als allereerste ooit bediscussieerd en geschrapt werd uit een UNESCO Lijst voor immaterieel erfgoed (2019), volgden ook tal van klachtbrieven over een ander erfgoedgebieden uit België dat op de Lijst staat: het gaat dan over Ducasse D'Ath waarin de figuur van 'Le Sauvage' als een geketende, zwartgekleurde wildeman de jongste jaren voor grote weerstand zorgt.

Afgelopen zomer van 2022 legde de figuur tijdens het event al symbolisch de ketens af, maar dat kon voor velen pas een begin zijn. Sinds het voorval van Aalst Carnaval werden in de Conventie nieuwe mogelijkheden gecreëerd om in geval van problemen met een erkend UNESCO element ruimte voor onderzoek en dialoog in te lassen (via een periode van 'enhanced follow-up' van een element). Anderzijds werd vanuit de stad Ath zelf de voorbije tijd een participatieproces opgestart om verandering vanuit overleg te voeren. Maar niets van dit alles kon soelaas brengen op het internationale forum van de UNESCO bijeenkomst die dit jaar bij uitstek in Noordelijk Afrika doorging. Het pijnlijke gewicht van de geschiedenis van kolonisatie was simpelweg zo alomtegenwoordig voelbaar en hoorbaar in de zaal, dat er geen ruimte noch draagvlak leek te kunnen gemaakt worden om hierin een kans te geven aan de betrokken lokale gemeenschap om het komende jaar verdere stappen in een veranderingsproces te nemen.

Een uitgesproken en steeds luider klinkende meerderheid voor een 'No Go' weerklonk uit de debatten. De traditie van Ducasse D'Ath werd aldus na een hevig emotioneel oplopende reeks pleidooien uit de UNESCO Lijst verwijderd. België, dat van meet af zijn duidelijke afwijzing van elke vorm van racisme en discriminatie aangaf, maar enkel de vraag gesteld had of het een kans kreeg om de dialoog lokaal te mogen voeren en zo mogelijk naar een gedragen verandering van dit levende erfgoed te gaan (met de sporen van een gedeeld en pijnlijk koloniaal verleden), blijft vertwijfeld achter. Het gewicht van de koloniale geschiedenis en onrecht in het verleden blijkt op dit soort momenten en fora te groot om dialoog en verzoening een kans te geven en gezamenlijk over gedeelde toekomst in gesprek te gaan onder UNESCO vlag. Het is nochtans datzelfde UNESCO dat als wereldwijde samenwerkingsorganisatie van natiestaten sinds vele decennia als motto voert dat 'vermits oorlogen ontstaan in de hoofden van mensen, het ook in de hoofden van mensen is dat we vrede moeten bouwen'.

Op til: Reflectie over internationaal delen van ervaringen rond borgen - artikel 18

Een andere beslissing die het Comité nam rond de Lijsten én een interessant vooruitzicht voor 2023 is dat er -met dank aan Zweedse financiering- het komende jaar een internationale reflectie gepland wordt over een ruimere inzet van artikel 18 van de 2003 Conventie. Dit is het luik van de Conventie waar aandacht uitgaat naar goed werkende en inspirerende programma's, projecten en activiteiten voor het borgen van erfgoed en het internationaal delen van die ervaringen.

Nog op de agenda:

Rapporten vanuit de lidstaten

UNESCO vraagt alle lidstaten die de Conventie ratificeerden om elke 6 jaar de balans op te maken, aan de hand van het opstellen van een periodiek rapport. Het doel van UNESCO als wereldwijde organisatie hiermee is vooruitgang meten, maar ook ondersteunen en remediëren waar het nodig is. In 2021 was het de beurt aan de Europese lidstaten.

In 2020 hebben de landen uit Latijns-Amerika en de Caraïben als allereerste regio de oefening gemaakt. In 2021 werd de balans opgemaakt van het werk rond immaterieel erfgoed in heel Europa. Komende jaren is het dan de beurt aan achtereenvolgens de Arabische landen (2022), Afrikaanse landen (2023), Azië (2024). In 2025 wordt vervolgens een globale reflectie ingelast.

UNESCO voorzag in 2021 [een training met infosessies](#) voor de landen die hun periodieke rapport opmaakten. Jorijn Neyrinck, coördinator van Werkplaats immaterieel erfgoed, voerde als UNESCO facilitator -(samen met Harriet Deacon-) de plenaire sessies van de online training aan.

Het hele proces van training en rapportage blijkt bijzonder vruchtbaar: 42 Europese landen dienden eind 2021 hun rapport in, en ondanks de pittige klus om dit rapport met vele stakeholder voor mekaar te krijgen, wordt het als een bijzonder nuttige oefening ervaren. In Europa groeide er bovendien een heus nieuw Europees netwerk vanuit dit proces - het [European Network of Focal Points for the UNESCO 2003 Convention](#), dat sindsdien volop actief is in uitwisseling en samenwerking met de vele tientallen trekkers van immaterieel-erfgoedbeleid in de landen uit de Europese regio. Vanuit Vlaanderen werd voor de UNESCO bijeenkomst ook een internationale publicatie klaargestoomd om zowel het Vlaamse rapport naar UNESCO als de vernieuwde beleidsvisie te delen in dit netwerk van sleutelspelers die beleid voeren rond immaterieel erfgoed in vele landen.

Het [volledige rapport](#) staat op de website van UNESCO.

Lees via onderstaande knoppen de beknopte samenvatting van het Vlaamse deelrapport.

NL – SAMENVATTING RAPPORT

ENG – SAMENVATTING RAPPORT

Immaterieel erfgoed in de stad, economie, ecologie en klimaatverandering

Het Comité bevestigde opnieuw de belangrijke rol van immaterieel cultureel erfgoed voor inclusieve sociale, economische en ecologische duurzame ontwikkeling. Om hierin sterker aan de slag te kunnen gaan, wordt de komende tijd vanuit de Conventie onderzoek gedaan rond 3 thema's:

- "het borgen van immaterieel cultureel erfgoed in **stedelijke contexten**",
- "het borgen van immaterieel cultureel erfgoed en **klimaatverandering**", en
- de "**economische dimensies** van het borgen van immaterieel erfgoed". De uitkomst van deze initiatieven en hun concrete opvolging kunnen we dus komende jaren tegemoet zien.

Gelinkt aan deze thema's werd overigens ook al in 2022 op initiatief van het ICH NGO Forum een **online themadossier** ontwikkeld, waarin duiding, praktijkvoorbeelden en richtsnoeren geboden worden ter versterking van [duurzaam toerisme met immaterieel erfgoed](#).

Inzet op capaciteitsopbouw en educatie

Het programma voor capaciteitsopbouw, dat tot dusver steun heeft verleend aan 90 lidstaten om trainingen en workshops en begeleiding te bieden, evolueert sinds de pandemie naar een hybride aanpak. Een voorbeeld is de onlangs ontwikkelde MOOC (massive open online course) over levend erfgoed en duurzame ontwikkeling, waaraan al meer dan 3 500 deelnemers hebben deelgenomen. Marc Jacobs vanuit Vlaanderen treedt daarin overigens op als één van de lesgevers.

Verder bouwt het programma "Levend erfgoed en onderwijs" aan intensievere intersectorale samenwerking voor de ontwikkeling van een UNESCO-kader voor cultuur- en kunsteducatie. Dit initiatief is ook uitgelicht in de slotverklaring die tijdens de MONDIACULT internationale bijeenkomst over cultuur in de SDGs in Mexico eerder dit najaar is aangenomen

Vlaanderen donoor voor pilootproject rond immaterieel erfgoed in het Onderwijs van Namibië en Zimbabwe

Tijdens één van de vele (méér dan 40!) 'side-events' van 17.COM, ingeleid door Mr. Ernesto Ottone, de Assistant Director-General for Culture in UNESCO, werd ingezoomd op de financieringsnoden voor UNESCO projecten rond immaterieel erfgoed en educatie, één van de twee actuele prioritaire werkingsgebieden voor funding vanuit de Conventie.

Vlaanderen besliste in 2021 om via het Flanders Funds-in-Trust US\$ 355,860 bij te dragen aan een ontwikkelingsproject rond het structureel inbedden van het 'borgen van immaterieel erfgoed in het basisonderwijs in Zimbabwe and Namibia'. Het project werd er ingeleid door Mr. Biggie Samwanda, Director Arts and Culture, Promotion and Development, uit Zimbabwe. Vervolgens gaf Jorijn Neyrinck, als vice-voorzitter Vlaamse Unesco Commissie, meer uitleg waarom Vlaanderen het nu net belangrijk en zinvol vindt te investeren in pilootprojecten rond educatie in Zuidelijk Afrika: verder werkend op de positieve ervaringen van enerzijds het [SAICH project](#) rond het inventariseren van immaterieel erfgoed met 7 landen in Zuidelijk Afrika, als ook vanuit de meer recente [EU-UNESCO projecten](#) rond educatie.

[Lees hier meer](#)

IMP: het ICH and Museums project in de kijker bij UNESCO

Een ander side-event was de presentatie van het [Europese ICH and Museums](#) project, dat liep tot 2020 en nu voor het eerst sinds COVID dus ook in UNESCO setting kon gedeeld worden, met vele van de partnerorganisaties ter plaatse aanwezig. [Het IMP Boek](#) en het [Volkskunde themanummer](#) trokken er ruime belangstelling en vonden

vlot hun weg bij de aanwezigen: een opstap naar vele nieuwe vervolgtrajecten rond het borgen van immaterieel erfgoed in en met musea wereldwijd.

De collega's van CAG uit Vlaanderen en Kenniscentrum immaterieel erfgoed (KIEN) uit Nederland op het programma van het ICH NGO Forum Symposium over klimaatverandering

Telkens organiseert het ICH NGO Forum op zondag voor de UNESCO vergaderweek een symposium rond actuele thema's voor de conventie. Dit jaar focuste het symposium op het vraagstuk van klimaatverandering en de relatie met immaterieel erfgoed. De collega's van CAG uit Vlaanderen en Kenniscentrum immaterieel erfgoed (KIEN) uit Nederland werden geselecteerd op het programma om er het [project Water en Land](#) toe te lichten.

[Lees hier meer](#)

Albert Van Der Zeijden Prijs van het #Heritage Alive Tijdschrift

Nog vanuit de schoot van het ICH NGO Forum werd een nieuw initiatief gelanceerd, in het kader van het tijdschrift '#HeritageAlive' van het Forum: ter nagedachtenis aan onze in 2021 overleden Nederlandse collega Dr. Albert van der Zeijden werd [een nieuwe prijs](#) in het leven geroepen, opgedragen aan Albert. De prijs werd voor de allereerste keer uitgereikt op de bijeenkomst in Rabat, en ging naar Laura López van [CIOFF](#) als erkenning voor haar bijdragen aan #HeritageAlive en haar geweldige werk ter ondersteuning van de geest van de UNESCO-conventie.

Op naar 2023: 20 jaar UNESCO 2003 Conventie samenwerking rond immaterieel erfgoed

De 17.COM bijeenkomst van 2022 zal blijven plakken in de herinnering als een UNESCO treffen dat veel stof deed opwaaien en veel stof tot nadenken liet - in het spanningsveld tussen geheugen en toekomst schrijven. In 2023 blaast de internationale community rond de 2003 Conventie verzamelen in in Botswana, van 4 tot 9 december, waar de 20ste verjaardag van de 2003 Conventie zal gevierd worden, vanuit Afrika.

Trefwoord:

[UNESCO](#)

Meer weten: